

הלכות תפלה סימן קיג

קיג דיני הכריעות בשמונה עשרה ברכות, ובו ט' סעיפים:

א אלו ברכות ששוחין בהם: ב' אבות' תחלה (6) וסוף (א) ובה' הודאה' תחלה וסוף. * ואם בא לשחות בסוף כל ברכה או בתחלתה, מלמדין אותו (ב) שלא ישחה, (ג) אבל באמצעיתו (ד) יכול (3) לשחות: **ב** הנהגים לשחות (ה) בראש השנה ויום-כפור בשאומרים (ו) 'זכרנו' ו'מי כמוך' צריכים לזקף בשמגיע לסוף הברכה: הגה ואף-על-גב דב' אבות' כורע בסוף הברכה, מכל מקום צריך לזקף מעט בסוף 'זכרנו' כדי שיהא נראה שחור וכו' (ז) משום חיוב (ד"ע לפי הטור): **ג** * הכורע ב' וכל קומה לפני תשפתות' או ב' וכל לבדך אנהנו מודים' או (ח) בהודאה דהלל וברכת המזון, הרי זה (ג) (ט) מגנה (פרוש), שאין לזרע אלא במקום שתקנו חכמים: **ד** * המתפלל צריך שיכרע עד (י) שיתפקקו כל חליות שבשדרה, ולא יכרע באמצע מתניו וראשו ישאר זקוף, אלא יגם ראשו יכפף באגמון: **ה** 'ולא ישחה' (ז) (יא) כל-כף עד שיהיה פיו כנגד חגור של מכנסים. ואם הוא זקן או חולה ואינו יכול לשחות עד שיתפקקו, כיון שהרפין (פרוש), שהשפיל ראשו דיו, מאחר שנכר שהוא חפץ לזרע אלא שמצער עצמו: **ו** * כשהוא כורע יכרע (ס) במהירות בפעם אחת, וכשהוא זקוף זקוף בנחת, ראשו תחלה ואחר-כך גופו, שלא תהא עליו כמשאוי: **ז** (יב) * כשכורע כורע ב' ברוך' * וכשזקוף זקוף (יג) זקוף (י) בשם: **ח** המתפלל ובא כנגדו 'עכו"ם ויש לו תמונת

א ברכות ל"ד ב טור ותוספות ג שם בגמרא ורפנו יונה ד ברכות כ"ח ה ה"ש ב"א ו הנהות אש"ר ז ברכות כ"ח ח שם י"ב ט שם י הנהות אש"ר בשם אור זרוע

באר היטב

(6) וסוף. צריך לזקף כשכורע באבות תחלה, לאות ראשון של שם הנה"א ואות ראשון של שם אדני"י דהינו יא, ובסוף כיון הד, ובמדרים כיון וג, ובסוף יכון הי. קדם שיתפלל ימשמש בתפילין של ראש ויכריע עיניו ויניח ידיו זו על זו, ודאין לשחות אלא מה שתקנו חז"ל, ומה"ט אין לשחות בלירושלים או בבונה ירושלים, דלא כמקור"ל, ד"מ. ואפשר שישחה מעט, מ"א. וכל זה הוא דוקא בתפלת י"ח, אבל באינו י"ח יכול לזרע ולהשתחוות כרצונו. והנה דוקא בתפלת על עצמו, ואפי' שפיר בר"ע שאדם מניחו בקרן נזית אחרת מרב כריעות והשתחויות, ומשי"ה אין לשחות בוקל קומה לפני תשפתות וכו' דכיון דאינו אומר על עצמו אלא ששל כל העולם אומר שישתחו לפניו ותברך, ט"ז ע"ש: (7) כ"כ. דמחזי כהנא: (8) במהירות. כשיאמר ברוך יכרע בכרפיו וכשיאמר אתה ישחה עד שיתפקקו כל החליות, מ"א בשם הזרוע ושל"ה. ובסוף משנת-חסידיים כתב בשם הארי"י ז"ל: כשיאמר ברוך יכרע גופו וכשיאמר אתה יכרע ראשו ע"ש וכ"כ בבנות הארי"י ז"ל בברוך יכרע גופו ובאתה יכרע ראשו ע"ש: (1) בשם. הקשה ב"מ פ"ק דברכות ס"ו יט, הרי הפהגים ביה"כ כשהיו שומעין השם היו כורעים וכו' ע"ש ובמ"א. ובבאר

שערי תשובה

(8) במהירות. עבה"ט. ובש"ט בית-עקב כתב גס"פן שפירע גופו בברוך וראשו באמת. וכתב במח"כ שמה שהשיג עליו באמרי-צדקה מהירושלמי יש לחיות, וכדברי ב"י כתבו תלמידי הארי"י והוא לשון רציא מהמקרא פרשת עקב, הארי"י ז"ל: (3) לשחות. ויש מגמגמים לאסור, מגן-אברהם: (ג) מגנה. דאין לשחות אלא מה שתקנו חז"ל, ומה"ט אין לשחות בלירושלים או בבונה ירושלים, דלא כמקור"ל, ד"מ. ואפשר שישחה מעט, מ"א. וכל זה הוא דוקא בתפלת י"ח, אבל באינו י"ח יכול לזרע ולהשתחוות כרצונו. והנה דוקא בתפלת על עצמו, ואפי' שפיר בר"ע שאדם מניחו בקרן נזית אחרת מרב כריעות והשתחויות, ומשי"ה אין לשחות בוקל קומה לפני תשפתות וכו' דכיון דאינו אומר על עצמו אלא ששל כל העולם אומר שישתחו לפניו ותברך, ט"ז ע"ש: (7) כ"כ. דמחזי כהנא: (8) במהירות. כשיאמר ברוך יכרע בכרפיו וכשיאמר אתה ישחה עד שיתפקקו כל החליות, מ"א בשם הזרוע ושל"ה. ובסוף משנת-חסידיים כתב בשם הארי"י ז"ל: כשיאמר ברוך יכרע גופו וכשיאמר אתה יכרע ראשו ע"ש וכ"כ בבנות הארי"י ז"ל בברוך יכרע גופו ובאתה יכרע ראשו ע"ש: (1) בשם. הקשה ב"מ פ"ק דברכות ס"ו יט, הרי הפהגים ביה"כ כשהיו שומעין השם היו כורעים וכו' ע"ש ובמ"א. ובבאר

משנה ברורה

א (א) ובה' הודאה' תחלה וסוף. הינו בתחלתו (1) "מודים", ולבסוף (6) כשסמים "ברוך אתה ה' (3) הטוב שמך" (ב) שלא ישחה. כדי (3) שלא יבוא לעקר תקנת חכמים, שלא יאמרו כל אחד מחמיר כמו שהוא רוצה, וגם דחשינו ליהנא, שמתחיל עצמו יותר כשר משאר הצבור: (ג) אבל באמצעיתו וכו'. וכן סתמו הרבה אחרונים, (ג) דלא פיהה מראה שגמגם לאסור: (ד) יכול לשחות. שאין לחש שיבואו לעקר תקנת חכמים על-ידי זה, כיון שחכמים לא תקנו כלל לשחות באמצע שום ברכה: **ב** (ה) בראש השנה ויום-כפור בשאומרים וכו'. וכן הנהגים להתפלל (ד) כל התפלה (ה) בראש השנה ויום-כפורים בכריעה, צריכים לזקף בסוף כל ברכה (ס) ובתחלת כל ברכה, שלא להוסיף על תקנת חכמים שלא תקנו אלא בתחלת "אבות" ו"הודאה" ובסופו: (ו) 'זכרנו' ו'מי כמוך' וכו'. אין השעם שנה בהם, דב"מ כמנהג צריכין לזקף קדם הגמר, דבברכת "מחיה המתים" אין שם שחיה מצד תקנת חכמים כשיאמר "ברוך אתה ה' מגן אברהם", וכיון שזה שחיה בכל התפלה לא יהיה נפר תקנת חכמים; ולפי זה יש חלוק בין זקופה ד"זכרנו" לזקופה ד"מי כמוך", דב"זכרנו" צריך לזקף קדם שיאמר אינה תבות הסמוכות ל"ברוך אתה", כדי שייכל אחר-כך לשחות כשיאמר "ברוך אתה", אבל בזקופה ד"מי כמוך" אין צריך לזקף עד שיאמר "ברוך אתה", וכן בשאר ברכות שאין בה שחיה בסופן (ט"ז): (ז) משום חיוב. כי השחיה ראשונה היתה ראשית; (ו) עוד טעם, שצריך לזקף כדי לזרע אחר-כך ב"ברוך" ולזקף בשם, וכדלקמן: **ג** (ח) בהודאה דהלל וברכת המזון. הינו ב"הודו לה' פי טוב", ובברכת המזון ב"נודה לה' או (ו) ב"נוצל הכל אנו מודים": (ט) מגנה. דאין לשחות אלא מה שתקנו חכמים. ומהאי טעמא אין לשחות ב"לירושלים" או ב"בונה ירושלים", דלא כמקור"ל (11) (ד"מ). וכתב המגן-אברהם: ואפשר שישחה מעט. וכל זה בשמונה עשרה, אבל שלא בשמונה עשרה יכול לזרע ולהשתחוות כרצונו, ומשום הכי מצינו ברבי עקיבא שאדם מניחו בקרן נזית זו ומוצא בנזית אחרת מרב כריעות והשתחויות, וכתבו הפוסקים דהנה זה לאחר שסיים הי"ח ברכות; ומה שאסר השלחן-ערוך בכל זה, משום דכל הודאות האלו הוא דרך שבח והלל ואין שייך בהן כריעה והשתחויה; וכל קומה לפני תשפתות, כיון דאינו אומר על עצמו אלא ששל כל העולם אומר שישתחו לפניו ותברך, גס"פן דרך שבח והלל הוא, אבל ב"זכרנו" כורעים ומשתחוים ששל עצמו אומר, וכל (12) הוא לזרע [ט"ז, עין שם עוד (13)]: **ד** (י) שיתפקקו. פקק הוא לשון קשר, ורוצה לומר, שמתחמת הכריעה בולטים הקשרים של החליות: **ה** (יא) כל-כף. דמחזי כהנא, ששחיה יותר משעור שחיה: **ז** (יב) כשכורע וכו'. כשיאמר "ברוך" (ס) יכרע בכרפיו, וכשיאמר "אתה" ישחה עד שיתפקקו החליות, וכשיאמר "מודים" (ט) יכרע ראשו וגופו באגמון בבת-אחת, וצמוד כף בשחיה (י) עד השם ואז יזקוף (16): (יג) זקוף בשם.

שער הצידי

(6) בן משמע ברמב"ם פ"ק מהלכות תפלה הלכה י ע"ש, ועין ברש"י ברכות ל"ד ע"א ד"ה תחלה וסוף: (3) ט"ז: (ג) מגן-אברהם (ד) טור-שלחן-ערוך סימן תקפב: (ס) ט"ז: (1) מגן-אברהם בשם אגדה: (1) תלמידי רבנו יונה, ואף שהוא באמצע הברכה מכל מקום הוא מגנה, והשעם כמו שכתבתי במשנה ברורה בשם הש"י: (ח) מגן-אברהם ודרך-החיים ואלהיה רבה ושא"י: (ט) אלהיה רבה ודרך-החיים: (י) טי"א

הַלְבוֹת תַּפְּלָה סִימָן קִיג קיד

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק טו]

מִפְּנֵי שֶׁנֶּחָא קְמַשְׁתַּחֲוָה⁽¹⁾ לַעֲבוֹדָת כּוֹכָבִים⁽¹⁸⁾.

(17) ואפילו אם התמונה מכוסה בזכוכית, כתב הכף החיים (ס"ק כז) שאסור.

ואף כשיש בתמונה של השתי וערב גם דברים אחרים, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ג הע' פד) שראוי להיזהר.

ואם צורת השתי וערב רקומה בבגדו מאחוריו או בצדדיו, כתב הכף החיים (ס"ק כה) שיכול להתפלל כנגד פניו.

(18) ולכן אם צריך להתפלל במקום שתלויים בכותל המזרחי גילולים, כתב לעיל (סי' צד ס"ק ל) שיתפלל לצד אחר, ואף שאינו צד מזרח. וראה מה שכתבנו שם.

סִימָן קיד

דִּין הַזְכָּרַת הָרוּחַ וְגֶשֶׁם וְטַל

[משנ"ב ס"ק ב]

בְּתַפְּלַת מוֹסָף וְכוּ'⁽¹⁾.

(1) וגם בחוץ לארץ [שנוהגים בו יום טוב שני], מבואר בשו"ע לקמן (סי' תרסח ס"ב) שמתחילים לומר 'מוריד הגשם' בשמיני עצרת ולא בשמחת תורה.

[משנ"ב שם]

וְיִעָשׂוּ אֲגָדוֹת אֲגָדוֹת⁽²⁾.

(2) ולענין 'ותן טל ומטר' שמתחילים לאומרו כבר בערבית, ביאר המג"א (ס"ק א) שאין חשש בזה, כיון שבלאו הכי אין כולם מתחילים לשאול באותו זמן [שהרי בחוץ לארץ אין זמנו כמו בארץ ישראל].

[משנ"ב שם]

"מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם"⁽³⁾.

(3) ותיבת 'גשם', נחלקו הפוסקים אם יאמר אותה 'גֶּשֶׁם' [בקמץ] או 'גֶּשֶׁם' [בסגול], שלדעת הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' סג) והשו"ת מנחת יצחק (קונטרס ברכת חיים, קרויס) והגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ח ס"ד) יש לומר בסגול, מאידך, דעת השו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' מ אות טו) והגר"ש אלישיב (קובץ מבקשי תורה חמ"ג עמ' נז) יש לומר בקמץ, והוסיף הגר"ש אלישיב שכן נהגו זקנו בעל הלשם שבו ואחלמה, והחפץ חיים.

ולענין אמירת 'מוריד הטל', הורה הגרש"ז אויערבך (שם) שיש לומר 'מוריד הטל' [בפתח].

[משנ"ב ס"ק ג]

שֶׁהַקְּנוֹת הַזְכָּרַת הַטַּל סִימָן הוּא⁽⁴⁾.

(4) ובמקומות שמתפללים תפילת טל או תפילת גשם קודם מוסף, כתב בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' נה) שהיא כהכרזה, ויש לשנות את ההזכרה כבר בתפילת מוסף בלחש.

[משנ"ב שם]

אֲבָל בְּמִדְּוִנְתֵּינוּ שְׁאִין נִזְכָּרִין לִזְמַר "מוֹרִיד הַטַּל" בִּימֵי הַחֲמֵה⁽⁵⁾.
(5) ובן חוץ לארץ הנמצא בארץ ישראל שבה המנהג לומר 'מוריד

הטל', הורה הגרש"ז אויערבך (יום טוב שני כהלכתו פ"י סעיף יא-יב), והגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה קסה) שכל זמן שלא נשתקע בארץ ישראל אינו חייב לומר, אך לאחר שנשתקע בארץ ישראל חייב לאומרו.

ובן ארץ ישראל שנסע לחוץ לארץ, הורה הגרש"ז אויערבך (שם) שימשיך לומר 'מוריד הטל', וכשהוא ש"ץ, בחזרת הש"ץ לא יאמר, אכן אם נשתקע שם, יכול להפסיק לאומרו.

[משנ"ב שם]

מִפְּנֵי שֶׁנֶּחָא קְמַמְאָנִים בְּגִשְׁמִים⁽⁶⁾.

(6) ומ"מ מבואר שמותר להכריז 'מוריד הטל', ולא נחשב שמאננים בגשמים. ואף שלענין 'ותן ברכה' מבואר לקמן (סי' תפח ס"ק יב ובשעה"צ שם ס"ק יב) שלא יכריזו לפני ערבית משום שנראים כממאננים בגשמים, ביאר הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פמ"א הע' קטו) שיש לחלק, כיון שלשון 'טל' אומרים גם בחורף [ותן טל ומטר], ולכן כשמכריזים בימות החמה 'מוריד הטל' אין זה נראה כמי שממאננים בגשמים.

[משנ"ב ס"ק ד]

אֲסוּרִין לְהַזְכִּיר גֶּשֶׁם אִם לֹא הִכְרִיז הַשֹּׁ"ץ אִו הַשְּׁמִשָּׁה קִדְּם הַתַּפְּלָה⁽⁷⁾.

(7) וגם הכרות קטן שהציבור מינוהו לכך, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ג הע' צה) שמועילה הכרות.

(8) והמנהג בארץ ישראל, כתבו בספר ארץ ישראל (להגרי"מ טוקצ'ינסקי פ"א ס"ב) ובשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' נה) שהוא להתפלל תפילת גשם ותפילת טל קודם תפילת מוסף, אמנם אצל החזו"א והגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' סג) לא שינו את הזכרת הגשם או הטל בתפילה בלחש וגם לא הכריזו עליהם קודם מוסף, ורק בחזרת התפילה של מוסף שינה הש"ץ את ההזכרה.

והנהוג להתחיל להזכיר גשם רק בתפילת מנחה, ומתפלל בבית כנסת שבו נוהגים להזכיר גשם כבר בתפילת לחש של מוסף, כתב בשו"ת שאילות שמואל (סי' יג) שנגרר אחר הציבור ועליו לנהוג כמותם, וכן להיפך.

[משנ"ב ס"ק ה]

וְצִרִיף לִזְמַר "פְּרוּשׁ, שְׁקָדִים", וְאִין כָּאֵן מַחְלֶקֶת כָּלָל⁽⁹⁾.

(9) וכמו שכתב הכף החיים (ס"ק יא) שהדבר מבואר בשו"ע לקמן (סי' תרסח ס"ב) שכתב: "ואומר קדיש ומכריז משיב הרוח ומוריד הגשם", והיינו שלדעת השו"ע מכריז קודם התפילה.

[ביה"ל ד"ה אסור להזכיר]

מִשְׁמַע דְּסִבְרָא לְהוּ דְּאִין נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן⁽¹⁰⁾.

(10) ודעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ח ארחות הלכה הע' 20) שאף לדעת המג"א שכתב לעשות כן, יעשה זאת דוקא הש"ץ, אך אחד מהמתפללים שיעשה כן הדבר מבואר, וכן הורה החזו"א (דינים והנהגות פ"ד אות כד, וארחות רבנו ח"ג עמ' רז) שאין זה דרך ארץ לתפילה להכריז באמצעה בקול רם. והוסיף הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה תפלה עמ' רצח) שאף החזו"א לא אמר שהדבר אסור, אלא שאינו דרך ארץ. וראה מה שכתבנו לעיל סי' קא ס"ק ו.

בְּאֵר הַגּוֹלָה

קמא

עבודת פורקים (יד) בקדו, והגיע למקום ששוחזר בו, לא ישתה (טו) אף-על-פי שלבד לשמים: טז אין להוסיף על תארי של הקדוש-ברוך-הוא יותר מ'האל הגדול הגבור והנורא'. ודוקא ב'תפלה, מפני שאין לשנות ממטבע שטבעו חכמים, אבל בתחנונים או בקשות ושכחים שאדם אומר מעצמו, לית לן בה. ¹⁰ומכל מקום נכון למי שירצה להאריך בשבחיו המקום שיאמר אותו בפסוקים:

א *מתחילין לומר (א) בברכה שניה 'משיב הרוח ומוריד הגשם' (ב) בתפלת מוסף של יום טוב האחרון של
(ב) (6) [ב] חג, ואין פוסקין (ג) עד תפלת מוסף של יום טוב הראשון של פסח: ב (ד) *אסור להזכיר תשש עד
שיכריז (ז) [ז] השליח צבור. (ה) (יש אומרים שרקם שמתחילין מוסף מכריז השמש (ו) 'משיב הרוח' וכו' כדי שהצבור

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

ועיש ד'האָרפּן זאָרף בשם, האַרש זאח"כ הנוף ע"ש, זען קאָנן סימן ריד ב'דלג
מבַת העולם, שפּעס שצירן לחור ולבָרן, ויבאָרן'העוֹז העלה דאָן צירן ע"ש:
[א] חג, עב"ט, ומו"ש בליל יו"ט האַרדורל ש' חג ליל ר'ז יוסט'טוב ש' ע, זען
במגא' בשם הרדב"ז: [ב] הש"ן, עב"ט, זען ביד'אָרסן שצירן לחיות
דבָרן מגי'א, און שפּתנוּתוּת מַבְחַל חלש מַגִּיב'הש"ן קולוּ קצַת באַמירַת מַשִּׁב

(ה) הש"ץ. כלומר שיאמר הש"ץ בקול רם משיב הרוח בתוך התפלה, ורמ"א סובר לתקופה אם לא הכריזו תחלה בקול רם וכ"מ ס"ג בהג"ה. ראייתא בב"י, אפילו המתפלל

פאר הייט

היטב אשר לפני הביא מרדכי על זה בשם הש"י ע"ש. ואני אומר, לא לכך ששקרה ענה בו, שהש"י לא הביא קשין זו ע"ש, אלא אף זה מה שמתין הוא בשם הש"י לאו מרדכי הוא ומחשד הבנה, והנשי' כתב אלה הדברים על שגנן אחר ע"ש ס"ק ו' והעקמה דבריו בס"ק ג' (א) חג. דבעברית לא, שאין כלם בבכיה, ובשחרית לא, משום דצריך להכריז ובשחרית לא משום דצריך לסמך גאלה הפתלה, וענין דשמואל ס"י קמט. בליל י"ב האחרון ש"ל אמר אם הנזיר גשם במקום סג אינו חוזר, ג"ן בלשון ס"י קמו שהמשמש מכירי קום הפתלה, וכתב בה"ח לדעתו אפלו חזיר הש"י ש"ל אסור לאו

דקתיב 'ה' וזקף כפופים': **ח (יר) בידו**. עין במגן-אברהם כמה שכתב דאם
הוא וכו', אכל במגן-אבורים כתב שחלילה להקל בזה, ויבפרט בעת
התפלה: **(טו) אה-על-פי וכו'**. מפני שנראה כמשחתה (17) לעבודת פזוכים (18):

א (א) בברכה שניה. מפני שיש בה תחית המתים, ותהשמים חיים לעולם כתחת המתים: **(ב) בתפלת מוסף וכו'.** וזהו ראוי להזכיר לרצות לפני השם יתברך מיום-טוב הראשון של חג ששדונין בו על המים, אלא לפי שהגשמים הם סימן קללה בתה-הסכסות, שאי אפשר לישב בסכה בשעת הגשם, אין מזכירין הגשם עד עבר שבעת ימי ישיבה בסכה. וראוי הנה מן הדיו להתחיל להזכיר מזד בליל יום-טוב האחרון, אלא לפי שבתפלת ערבית אין כל העם בבית הכנסת, נמצא זה מזכיר וזה אין מזכיר ונעשו אגדות אגדות⁽²⁾. ולמה אין מזכירין בשחרית? יש שכתבו, מפני שאסור להזכיר הגשם עד שיקריז השליח-צבור או השמש בקול רם "מוריד הגשם"⁽³⁾ קדם התפלה ויבדלקמה, וזה אי אפשר להזכירו בשחרית מפני שצריך לסמוך גאלה לתפלה. ועוד טעם אחר עזן בט"ז. (א) ואם טעה והזכיר "משיב הרוח ומוריד הגשם" במעריב של שמיני-עצרת או בשבתית, אינו חוזר: **(ג) עד תפלת מוסף.** הטעם דאין פוסקין מדעריב הוא גם-כן כנ"ל, שלא יתנה דבר מעריב ביניהם, שזה מזכיר וזה אינו מזכיר, אבל עתה שפוסקין במוסף, קדעו הכל עלי-ידי השליח-צבור או השמש שמכריז קדם תפלת מוסף "מוריד הטל", שהקרות הזכרת הטל סימן הוא⁽⁴⁾ להם להפסקת הזכרת הגשם עוד. (ד) וזה הוא למנהג ספרד שנהגין לומר "מוריד הטל" במקום "מוריד הגשם" בימות החמה, אבל במדינותינו

* **אָסור להזכיר יכו'.** עין במשנה ברורה שכתבנו: אָפּלו העצור וכו', כן באר הַרְבֵּה אַחֲרֵיכֶם [הט"ז בסק"י ופר"ח והגר"א ומ"מ וש"א וכן משמע מלבוש] אֵת דַּעַת הַמַּחֲבֵר וכן מוכח דַּעַתוֹ בְּהִיבִי יוֹסֵף, דִּלָּא בְּהַמְצִיחַ הַשָּׁקֶל ויִדְּ אַפְרִים שְׁעָרָיו לְבָאֵר אֵת דְּבָרֵי מַגְנֵן אַבְרָהָם וְלִמְרוֹס הַמַּחֲבֵר יִסְבֵּר דַּעַת אַבְרָהָם וְהַמְּבַרָּה בְּהַרְאֵשׁ וְכִפִּי מִה שֶׁאַרְזוּ הַכ"ח, עֵין שֵׁם. וְלִדְנָא, בְּלֹא הֵי אִין נִפְקֵא מִנָּה, דִּאֲרָא לִדְיָהּוּ הַרְמִ"א פִּלְגֵי גַז, וְהַדְרָדְהִסִּים וּמִיִּי אֲדָם וְשִׁלְחֵן שְׁלֹמֹה וְשֶׁאֲרִי אֲחִירִים הַרְבֵּה, כֻּלָּם סִתְמוּ בְּעַרְמָא. וְדַע דִּאֲרָא דְּהַפְרִי חֲדָשׁ חוֹלֵץ לִשְׁלִיחֵן עֲרוּךְ וְהַרְמִ"א וְסִבְרָא לֵה דְּרֹקָא וְחִיד לֵה יִכָּל לִהְיוֹת לְהַפְלֵחֵי וְלִפְרִיזֵי גֵשֶׁם קִדְּם שְׁתֵּי הַשְׁבֵּרוֹ, אֲבָל הַעֲבֹר וְהַשִּׁי"ן שְׁעוּמִרֵי לִהְיוֹת תַּפְלַת מוֹקֵף לִדַּע לִמְרוֹס גֵּשֶׁם בְּתוֹךְ הַשְׁבֵּרוֹ, אֲבָל בְּלֹא קִבֵּר הַכְּרֹז וְנִתְפַּרְסֵם דְּמִי וְאִין עֲרֹךְ שׁוֹב הַכְּרֹז, אֲנִי אִין לֵנו אֲלֵא פִסְק הַשְׁלִיחֵן עֲרוּךְ, וְכִמְיָ שֶׁפִּסְקֵי הָאֲחִירִים הַשִּׁי"ן, דָּאֵם לֹא הַכְּרִיזוּ מִקְדָּם, גַּם הַעֲבֹר וְהַשִּׁי"ן לֹא נִכְרִיזוּ גֵשֶׁם בְּתַפְלָתוֹ בְּלִשָּׁא. וְדַע עוֹד, דְּמִלְרָא זִכְרֵי אֵת הַעֲצָה שְׁנוֹבֵר בְּמַגְנֵן אַבְרָהָם וְהַשִּׁי"ן זִכְרֵי בְּתוֹךְ הַתַּפְלָה בְּקוֹל "מִשִּׁיב הַרִּיחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם", מִשְׁמַע וְסִבְרָא לֵהוּ דִּאֲרָא נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת (10), וּמִכָּל מְקוֹם מִשְׁמַע מִדְּבָרֵי הַשִּׁי"ן אֲדָם דְּבִדְרֵיכֵבֵר מִהְיֵי עֲצָה זו, דִּאֲרָא אֵת דַּעַתוֹ מִי מְקוֹר, דִּלָּא הַשְׁמַע אַבְרָהָם הַעֲמִיק אֵת דְּבָרֵי הַכ"ח וְלִהְיוֹת אֵת מִהְיֵי זֶה, מִכָּל מְקוֹם נִרְאֶה לֵה יִדְּשׁ לִמְקוֹם עֵלִי, בְּרִבְּלֹא עֵינֵי דְּבַר הַתַּפְלָתוֹ הַחֲסִים דְּבִדְרֵיכֵבֵר אֵת אֵל הַזִּכִּיר גֵּשֶׁם בְּלִיל שְׁמִינִי-עֲצֵר לֹא יִחֹר, וְלִהְיוֹת, לַעֲשֵׂת הָרִבְּבִי"ה

ש'אין נוהגין לומר "מוריד השל" בימות החמה⁵, ואי אפשר להכריז בלשון זה, ולהכריז להדיא שיפסקו מלומר "מוריד הגשם" גם-כן אין נכון, מפני שנגרע במקמאנים בגשמים⁶, על דרך שאמרו: אין מתפללין על רב טובה, על-כן פסק הרמ"א בסעיף ג, שנוהגין שלא להפסיק מלהזכיר גשם עד תפלת המנחה, ששמעו כבר משליח-צבור שפסק בתפלת מוסף, אבל בתפלת מוסף כל הקהל וגם השליח-צבור מזכירין הגשם בתפלת לחש, כדי שלא יהיה דבר מערב בין הצבור. (ג) ואם טעה במעריב של פסח או בשחרית ומוסף ולא הזכיר "משיב הרוח ומוריד הגשם", לכלי עלמא אינו חוזר: **ב (ד) אסור להזכיר וכו'.** ורצה לומר, (ד) אפילו הצבור שמתפללין תפלת מוסף אחריו להזכיר גשם אם לא הכריז הש"ץ או השמש⁷ קדם התפלה⁸, וכמו שפרש הרמ"א, וכן (ה) השליח-צבור גם-כן לא יזכיר רק בשמתפלל בקול רם אבל לא בתפלת הלחש, כיון שלא הכריז מקדם התפלה. ומכל מקום בדיעבד אם אמר אחד בקול רם בתוך תפלתו "מוריד הגשם", אף שאסור לעשות כן שחרי לא שמע מן הש"ץ, מפל מקום מותרים השומעים להזכיר בתפלתם, דין גופא כהנך דמי, כן כתב הסני' אדם. ונגרף אל, דאם לא יזכיר גשם בתפלה זו או יזכירין לחור, דיש פוסקים שסוברים להזכיר להנחה לא מקרי אלא-אם-כן תפלה, או שמעו משליח-צבור חזרת התפלה שהזכיר גשם, והסני' אדם גם-כן לא קאמר רל שמתריב להזכיר אבל לא שחזרים: **(ה) ויש אומרים שקדם וכו'.** (ו) טעות-סופר הוא, וצריך לומר "פרוש שקדם", ואין כאן מחלוקת כלל⁹: (ו) "משיב הרוח וכו'." עין בחי' אדם שהיהוהי שלא לעשות כמו שנוהגין שמכריזו כן

שער הציון

וכן מוכח ברמב"ם: (א) דרף־הסחים: (ב) אחרונים: (ג) דרף־הסחים: (ד) כן כתבו הרבה אחרונים ודלא קמגן־אברהם, ועין בבאור הגר"א: (ה) דרף־הסחים: (ו) ט"ז וכן כתב במאמר־מדכי וכן מוכח מלבוש:

הלכות תפלה סימן קיד

יזכירו בתפלתו, וכן נוהגין (מורכבי רפ"ק דעניתי). ^אהלפך (ז) אף אם הוא חולה או אנוס (ח) *לא יקדים תפלתו לתפלת העבור, לפי שאסור להזכיר עד שיאמר שליח-עבור. אבל אם יודע שהכריז שליח-עבור, אף-על-פי שהוא לא שמע מזכיר. ומשעם זה, הבא לבית-הכנסת והעבור התחילו להתפלל, יתפלל ויזכיר (ט) אף-על-פי שהוא לא שמע משליח-עבור: ג *ואם אמר (י) 'משיב הרוח' (בימות החמה) או לא אמרו בימות הגשמים, (יא) אין מחזירין (יב) אותו. וכן (ג) בשל, אם הזכירו בימות הגשמים או (יג) לא הזכירו בימות החמה, אין מחזירין (ד) אותו: ה הגה ואנו בני אשכנז לא מזכירין טל לא בימות החמה (יד) ולא בימות הגשמים, רק אומרים בימות החמה 'רב להושיע מכלכל חיים' וכו' (טו). יש אומרים משליח-עבור פוסק להזכיר בתפלת מוסף יום-טוב הראשון של פסח, אבל תהיה מחזירין ואין פוסקין (טז) עד מנחה, (טז) ששמעו (ס) כבר משליח-עבור שפסק בתפלת המוסף, וכן נוהגין: ד *ואם אמר 'מוריד הגשם' (יז) בימות החמה, מחזירין (י) [ו] (יח) אותו *וחוזר (יט) לראש הברכה. (כ) *ואם סיים הברכה (כא) חוזר לראש התפלה. *ואפלו (כב) במקום שצריכים גשם בימות החמה, אם הזכיר גשם

ג טור בשם אבי
הענין ד' הענין ג'
ה הענין ג' ו' הראש
הספדכי בשם
ראב"ה ז' הענין יד'

באר היטב

בביתו אסור להזכיר עד שהזכירו העבור. כתב המ"א ונ"ל הדר במקום שאין מנן ימפין עד זמן שמתפללין בקהלות: (ג) בשל. לפי מנהג ספרדים שאומרים משיב הרוח ומוריד הטל בימות החמה: (ד) אותו. דטל ורוחות אין נעצרים, ואפלו אם עדין לא סיים הברכה אין מחזירין אותו מאחר שאין חיוב קלל לאמרו, מ"א: (ס) כבר. וקא דאין מכריזין שלא יאמרו משיב הרוח ומוריד הגשם, דנראה במקומות בגשמים, לכושר: (י) אותו. דגשמים קשים לעולם בימות החמה:

בביתו אסור להזכיר עד שהזכירו העבור. כתב המ"א ונ"ל הדר במקום שאין מנן ימפין עד זמן שמתפללין בקהלות: (ג) בשל. לפי מנהג ספרדים שאומרים משיב הרוח ומוריד הטל בימות החמה: (ד) אותו. דטל ורוחות אין נעצרים, ואפלו אם עדין לא סיים הברכה אין מחזירין אותו מאחר שאין חיוב קלל לאמרו, מ"א: (ס) כבר. וקא דאין מכריזין שלא יאמרו משיב הרוח ומוריד הגשם, דנראה במקומות בגשמים, לכושר: (י) אותו. דגשמים קשים לעולם בימות החמה:

משנה ברורה

"משיב הרוח", שזה לא נקרא הכונה, שהרי ביש מקומות אומרים גם בקיץ "משיב הרוח"⁽¹¹⁾, אלא יסיים "ומוריד הגשם": (ז) אף אם הוא פרוש, דאם אינו חולה, בכל השנה אסור להקדים תפלתו לעבור, כמו שכתב סימן ⁽¹²⁾: (ח) לא יקדים. ואפלו אם הוא מתפלל בביתו, אסור להזכיר קדם שמתפללין העבור⁽¹³⁾. (ז) ולכן בני הישובים שמתפללין בלא מנן, ימתינו בשמיני-עצרת מלהתפלל מוסף עד סמוך לסוף שש שעות, דבנדאי לא יאחרו העבור יותר מלהתפלל המוסף⁽¹⁴⁾, ואז יתפללו מוסף ויאמרו "משיב הרוח": (ט) אף-על-פי שהוא דמסתמא הכריזו כבר⁽¹⁵⁾: ג * (י) 'משיב הרוח'. רוצה לומר, "משיב הרוח" לכד ולא הזכיר גשם: (יא) אין מחזירין. דרוחות וכן טל אין נעצרים בלא הכי, ואמירתו לא מעלה ולא מוריד. (ס) ומכל מקום לכתחלה נוהגין בכל המקומות לומר "משיב הרוח" בהזכרה בימות הגשמים, שמועיל אז לגבול לחות הארץ שהיא מרבה: (יב) אותו. ואפלו (ט) עדין לא סיים הברכה⁽¹⁶⁾, מאחר שאין חיוב קלל להזכיר רוח וטל לעולם: (יג) לא יזכירו. המחבר קאזל למנהג ספרד שנוהגין לכתחלה לומר "ומוריד הטל" בימות החמה, אפלו הכי אין מחזירין, מאחר שלא חיבוט חכמים בזה: (יד) ולא בימות הגשמים. ורק בשאלה (י) אנו נוהגין לבקש גם על טל, והוא מפני שאנו מבקשים שיהיה לברכה, כי יש טל שאינו לברכה; ובימות החמה אף בשאלה אין אנו אומרים טל, ויזכיר אסור אסור בימות החמה, בין בהזכרה ובין בשאלה וכן אמר שאמר ותן טל ולא הזכיר מטר. לכלי עלמא אין מחזירין אותו: (טו) עד מנחה. דבמוסף עדין אין הכר להעבור. וענין לעיל במשנה ברורה סעיף קטן ג: (טז) ששמעו. (יא) ואם יחיד אחר תפלתו עד שהתחיל השליח-עבור להתפלל מוסף ופסק מלהזכיר גשם, שוב לא יאמר "משיב הרוח". ויחיד הדר בשוב, ימחר אז להתפלל מוסף קדם שמתפללין הקהלות⁽¹⁷⁾ [פמ"ג]. ונראה לי דאם יש לו ספק פן כבר התפלל, מוטב שלא לאמרו, דבזה יצא בדיעבד לכלי עלמא, וכנ"ל בסוף סעיף-קטן ג: ד' (יז) בימות החמה. הינו (יז) אפלו ביום ראשון שפסק בו, דהינו במוסף של יום-טוב ראשון של פסח להמחבר, ולהרמ"א דקא במנחה, ולהשליח-עבור לכלי עלמא אפלו במוסף בעת שחוזר התפלה בקול רם: (יח) אותו. דגשמים קשים לעולם בימות החמה⁽¹⁸⁾: (יט) לראש הברכה. ובדיעבד אם לא חזר לראש הברכה אלא ל"רב להושיע"⁽¹⁹⁾, (יג) לא מהדרין לה: (כ) ואם סיים הברכה. ענין בפריימגדים שכתב דהינו לאחר שאמר "ברוך אתה ה'", אבל השערי-תשובה ומהר"א אדם כתבו, וכן בתיי-אדם כתבו, דאפלו ארץ פלה קאשקנו ורדינו אפלו הכי גריעה משאלה, ענין שם טעמו, וכן בתיי-אדם כתב דאפלו אם היה עצירת גשמים, וכמו שהעתיק במשנה ברורה. ובאמת לא הכנינו דבריהם, דהרי טעם השליח-עבור שם לענין שאלה הוא, דלמא הלכתא כהר"ש דמסתבר טעמה,

שערי תשובה

הרוח ע"ש: [ו] אותו. עכ"ט. וענין בשי"ש שאם ארע שלא חזר לראש הברכה אלא לרב להושיע כו' וסיים ברכתו לא מהדרין לה. ומבאר בריט"א חרשי הענין דבמקום שחזרו לראש הברכה ראשונה אינו חוזר לומר ה' שפתי תפתח, וגם כתב דאם טעה ואמר מוריד הגשם בימות החמה ולא נזכר עד שאמר בא"י יסיים למדין חזרו ושוב חזרו להתפלל לראש הברכה, ונראה דאפלו אם רוצה שמתעלה לו ה' ב"י שאמר להיות במקום ראש הברכה ולומר להלן אלהינו ואלהי אבותינו כו' לא עלמה לו, כיון שאמירתו בא"י הנה ע"ד לסיים מתיא הפתחים, וענין לעיל סימן נט וקפ"ו, ולקח הענין לסיים למדין חזרו ואח"כ חזרו לראש, וענין לקמן. וכתב עוד בשי"ש שם באחר ששעה וחזרו גשם בימות החמה ולא נזכר עד האל הקדוש, שדינו שחזרו לראש, אין לו לסמן על שכן בחזרת הש"ן, אלא יחזור חזק לראש ואז יוכל לסיים תפלתו כגון שמתחיל הש"ן לומר קדשה, ואף למי שסבור

באר הגולה

והפרי חזש שהחזיק בשיטתו, אם לא הזכיר עתה גשם לא יצא ידי תפלה: * לא יקדים וכו'. מסתפקא, אם התפללו מנן ותיקין בבית-הכנסת זה גופא והזכירו "משיב הרוח" כנהוג, אם מועיל זה למנן שני שיהא מתר לחיד להקדים: ואין לומר דכיון דיש הפסק בליכא לא מקרי חכונה, דהא אינו, דהרי הביא הרא"ש בשם ר"ע דהזכרה דמוסף מועיל למנחה, ענין שם ברא"ש דלא פליג עלה בסבכא זו, וענין זה פסק הרמ"א בסעיף ג. ואפשר, דכיון דמנן אחר הוא, וגם דהלא בשחזית יצטרך לומר "משיב הרוח", עליכא לא מהני זה לתפלת מוסף שאחר-כך. וזה תפסק: ופל גס: כן כמה שפסק הרמ"א בסעיף ג. ונוהגין תהיה להזכיר "משיב הרוח" ביום-טוב ראשון של פסח במוסף, משום דעדין לא שמעו משליח-עבור פסק לומר "משיב הרוח", אם באותו בית-הכנסת התפללו מנן ראשון וכבר פסק הש"ן לומר "משיב הרוח" בחזרת הש"ן, אם מועיל זה שלא יצטרכו שוב לומר "משיב הרוח" בתפלת המוסף, וצריך עיון. עליכא נראה שטוב לזהר שלא לעשות מנן ראשון בבית-הכנסת ביום-טוב ראשון של פסח: * וחוזר לראש הברכה. והרמ"א פסק בהרמב"ם דגם בזה חוזר לראש: * ואם סיים הברכה וכו'. ולא נמי למה דסעיף ו דדוקא אם התחיל הברכה שאחר-כך, דהקא כינן שהזכיר מה שאין ראוי להזכיר, נצט, וכן כתב בלבוש. והפ"ח והאליה דבה פסקו דגם בזה דוקא אם התחיל בברכה שאחר-כך, דאי לא הכי, הוא כמו שזכר עדין באותה ברכה וחזר לראש הברכה. והפריימגדים הביא את מחלקתם וסיים: וצריך עיון, וספק ברכות להקל. אבל הדר-החיים ותיי-אדם ושלחן-שלמה וישרא אחרונים פסקו כסתומת השלחן-עבור וכו' למעשה, משום דכלאו הכי דעת הגר"א בהרמב"ם דאפלו אם נזכר באמצע ברכה חזר לראש, וגם יש כמה מגדולי הפוסקים שחולקים על ראב"ה דפסק השלחן-עבור בסעיף ו כותה דאמרו בלא חתימה קדם שמתחיל בברכה שאחר-כך, וסבירא להו דמסיון שפסם אותה ברכה הוי כמו שהתחיל בברכה אחרת: ולכן עליכא פנים בענינו, דאפשר דראב"ה גס-כן סובר כשאר פוסקים, אין לזה סתומת השלחן-עבור, דאחר שסיים הברכה, אפלו לא התחיל עדין בברכה שאחר-כך חזר לראש התפלה. ואחר-כך מצאתי בעזה"י בספר מאמר-מורכבי שפסק כהשלחן-עבור מכל אלו השעמים: * ואפלו במקום שצריכים וכו'. ענין בפריימגדים שכתב דאפלו ארץ פלה קאשקנו ורדינו אפלו הכי גריעה משאלה, ענין שם טעמו, וכן בתיי-אדם כתב דאפלו אם היה עצירת גשמים, וכמו שהעתיק במשנה ברורה. ובאמת לא הכנינו דבריהם, דהרי טעם השלחן-עבור שם לענין שאלה הוא, דלמא הלכתא כהר"ש דמסתבר טעמה,

שער העיון

(1) פריימגדים ודרד"ה-החיים: (2) אחרונים: (3) אחרונים: (4) אחרונים: (5) אחרונים: (6) מנן אברהם בסיון תפח: (7) פשוט: (8) שלמי-עבור ותיי-אדם: (9) שערי-תשובה: (10) ותיי-אדם:

